Транзакційний колабораціонізм проти міжнародного правопорядку: політико-правові наслідки селективних домовленостей Трампа і Путіна

Віктор БЕДЬ,
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор
Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень
Карпатського університету імені Августина Волошина
м. Ужгород
10 жовтня 2026 року

Сучасна система міжнародних відносин переживає глибоку кризу засад світового правопорядку, сформованого після Другої світової війни. Особливо небезпечним її проявом стає підпорядкування міжнародного права ситуативним економічним інтересам і персональним домовленостям політичних лідерів.

9 жовтня 2026 року Дональд Трамп оголосив про домовленість із Володимиром Путіним щодо постачання російського дизельного пального на американський і світовий ринки. Того самого дня Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (OFAC) видало генеральну ліцензію № 135, яка дозволяє визначені операції з продажу, доставки, розвантаження та імпорту дизельного пального російського походження [6; 7]. Йдеться про оголошені постачання, а не про вже підтверджені обсяги фактичного імпорту.

Одночасно OFAC внесло Міжнародний кримінальний суд (МКС) як установу до санкційного списку [5]. Таким чином, адміністрація США послаблює економічні обмеження щодо продукції держави-агресора і водночас посилює тиск на інституцію міжнародного кримінального правосуддя.

У цій статті транзакційним колабораціонізмом названо політичну практику, за якої співпраця з агресором заради ситуативної вигоди переважає над захистом суверенітету жертви агресії та відповідальності за міжнародні злочини.

Економічна співпраця з агресором: ціна санкційних винятків

Дозвіл на операції з російським дизельним пальним створює додаткові можливості для експортних надходжень держави, яка з 2014 року веде нищівну агресивну й окупаційну війну проти України. Після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року ця війна набула глобального виміру та за своєю сутністю і масштабом втягнення десятків країн у її орбіту фактично стала складовою Третьої світової війни, у якій поєднуються пряме збройне протистояння та гібридні форми боротьби. Генеральна ліцензія OFAC формально є санкційним винятком визначеного обсягу, а не повним скасуванням санкцій проти Росії [6]. Фактично ж це відступ від санкційної політики щодо держави-агресора — Російської Федерації — та реальна економічна співпраця зі злочинним режимом Володимира Путіна, що підриває світовий правопорядок і суперечить міжнародним зобов'язанням США щодо поваги до суверенітету й територіальної цілісності України та дотримання принципів міжнародного права.

Окреме питання — законність реалізації цих домовленостей у самих США. Закон про припинення імпорту російської нафти від 8 квітня 2022 року встановив заборону на імпорт російських енергоносіїв і спеціальні умови її припинення. Генеральна ліцензія OFAC № 135 дозволяє визначені операції в межах підзаконних санкційних режимів, але сама собою не скасовує законодавчої заборони. Тому її видача ще не доводить правомірності імпорту російського дизельного пального до США. Для такого імпорту необхідна належна законодавча підстава; якщо чинні законодавчі винятки не застосовуються, потрібне виконання встановленої законом процедури припинення заборони або зміна закону Конгресом. Політична домовленість Трампа з Путіним цієї вимоги не замінює [6; 13].

Політичний наслідок таких дій Дональда Трампа очевидний: економічний та політико-правовий тиск на державу-агресора послаблюється. Надходження від енергетичного експорту підтримують фінансові можливості російської держави, зокрема її здатність продовжувати війну.

Особливо показовим проявом зневаги й цинізму є суперечність цих дій зобов'язанням, підтвердженим у Будапештському меморандумі від 5 грудня 1994 року. США, Велика Британія та Росія підтвердили повагу до незалежності, суверенітету й наявних кордонів України, утримання від загрози силою або її застосування та від економічного тиску, спрямованого на підпорядкування здійснення Україною її суверенних прав власним інтересам [2].

Будапештський меморандум не встановлює механізму автоматичного військового захисту України. Але відсутність такого механізму не звільняє його підписантів від відповідальності за власні зобов'язання і політичні рішення.

Короткострокова нібито економічна вигода, якщо саме вона є головною причиною таких неадекватних і юридично суперечливих дій Дональда Трампа, не усуває стратегічної ціни співпраці з агресором: послаблення стримування, розмивання санкційної коаліції, заохочення подальшого російського шантажу, продовження Росією агресії проти України й українського народу та подальшого

безкарного вчинення тоталітарним режимом Володимира Путіна воєнних злочинів і злочинів проти людяності.

Торгівля суверенітетом: межі допустимого переговорного процесу

Переговори про припинення війни необхідні. Проте посередництво втрачає правову й моральну основу, коли від жертви агресії вимагають територіальних поступок, а агресору пропонують економічні винагороди без забезпеченого припинення його протиправних дій.

Пункт 4 статті 2 Статуту ООН забороняє загрозу силою та її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності держави. Стаття 51 зберігає право на індивідуальну й колективну самооборону [1]. Україна має право захищатися від російської агресії; переговорний процес не скасовує цього права.

За статтею 52 Віденської конвенції про право міжнародних договорів договір є нікчемним, якщо його укладення стало результатом погрози силою або її застосування з порушенням принципів Статуту ООН [3]. Ця норма стосується саме такого примусу, а не автоматично будь-якого дипломатичного чи економічного тиску.

Отже, юридичну оцінку конкретного договору слід пов’язувати з його змістом та обставинами укладення. Водночас принципова межа залишається незмінною: збройне захоплення території не створює законного права на неї.

Вимога передати агресору території, які Україна продовжує контролювати й обороняти, створює додаткову військово-стратегічну небезпеку. Втрата укріплених рубежів без надійних механізмів захисту може полегшити наступну агресію.

Домовленості Вашингтона й Москви самі собою не створюють зобов’язань для України. Стаття 34 Віденської конвенції закріплює правило, за яким договір не створює зобов’язань або прав для третьої держави без її згоди [3].

Порядок ухвалення українських рішень визначають Конституція та закони України. Зокрема, стаття 73 Конституції відносить вирішення питань про зміну території України виключно до всеукраїнського референдуму [8]. Особисті домовленості іноземних лідерів не можуть замінити українського волевиявлення та конституційних процедур.

Санкції проти МКС: удар по міжнародній відповідальності

Внесення Міжнародного кримінального суду (МКС) як установи до санкційного списку США 9 жовтня 2026 року означає перехід від тиску на окремих посадовців до обмежень проти самого Суду. OFAC одночасно видало ліцензії щодо певних операцій із МКС, зокрема у сферах телекомунікацій, програмного забезпечення, пенсійних виплат та забезпечення окремих утримуваних осіб [5].

МКС відкинув санкції проти установи [9]. Перешкоджання роботі Суду послаблює практичні можливості розслідування міжнародних злочинів і захисту прав потерпілих.

Для України це має безпосереднє значення. 17 березня 2023 року МКС видав ордер на арешт Володимира Путіна у зв’язку з імовірною відповідальністю за воєнні злочини незаконної депортації та незаконного переміщення українських

дітей [4; 10]. Ордер є процесуальним рішенням, а не обвинувальним вироком. Водночас його існування означає, що йдеться про конкретне міжнародне кримінальне провадження, а не лише політичні звинувачення.

Американські санкції не скасовують цього ордера і не припиняють юридичного існування МКС. Проте вони можуть ускладнювати діяльність Суду, а отже — об'єктивно послаблювати механізми притягнення до відповідальності осіб, щодо яких він здійснює провадження.

Того самого дня Норвезький Нобелівський комітет оголосив про присудження Нобелівської премії миру Наві Піллей за її внесок у мир і міжнародне право [11]. Збіг дат не доводить причинного зв'язку між премією та санкціями. Проте він виразно показує протилежність двох підходів: зміцнення міжнародного правосуддя та його політичного придушення — у цьому випадку, хоч як парадоксально, з боку адміністрації президента США Дональда Трампа.

Правосуддя, дозволене лише щодо політично зручних обвинувачених, втрачає незалежність. Саме тому захист міжнародних судових інституцій є складовою захисту світового правопорядку.

Стратегічні завдання для України

Диверсифікація безпекової опори. Україна має посилювати оборонну співпрацю з Великою Британією, Німеччиною, Францією, Італією, Польщею, державами Балтії та Північної Європи, іншими надійними партнерами. Визначальними повинні бути конкретні спроможності: розроблення й виробництво озброєння, зокрема далекобійних балістичних і крилатих ракет, зміцнення протиповітряної та протиракетної оборони, розвідка, фінансування й довгострокове забезпечення оборони. Особливий пріоритет — нарощування власного оборонного виробництва України та спільних із партнерами технологічних і виробничих потужностей.

Суверенна участь у переговорах. Жодна третя держава не має права розпоряджатися українською територією або визначати умови української безпеки замість України. Переговорні рішення повинні відповідати міжнародному праву, Конституції України та реальним потребам її захисту.

Захист міжнародного правосуддя. Необхідно забезпечувати політичну, фінансову й технічну підтримку МКС, збереження доказів міжнародних злочинів, зокрема воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, а також співпрацю з його органами.

Практичне розгортання Спеціального трибуналу. Угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України підписали Україна та Рада Європи 25 червня 2025 року [12]. Отже, завдання полягає в забезпеченні його повноцінного функціонування, фінансування та міжнародної підтримки. Трибунал має доповнювати діяльність МКС, а не замінювати його.

Послідовність санкційної політики. Послаблення обмежень щодо агресора слід пов'язувати з перевірюваними діями щодо припинення агресії, а не з обіцянками чи вигодою окремого політичного моменту.

Мир не може будуватися на винагороді за агресію, примусі її жертви та придушенні правосуддя. Такий підхід лише створює умови для наступної війни.

Україна має прямо обстоювати власну державність, право на оборону та відповідальність агресора. Суверенітет і життя українських громадян не можуть бути платою за чужі економічні інтереси або політичні рейтинги.

Використані електронні джерела

Дата звернення до всіх наведених електронних ресурсів — 10.10.2026.

1. Організація Об’єднаних Націй. Статут ООН, 26.06.1945. URL: https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text
2. Меморандум про гарантії безпеки у зв’язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, 05.12.1994. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158
3. Організація Об’єднаних Націй. Віденська конвенція про право міжнародних договорів, 23.05.1969. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду, 17.07.1998. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
5. OFAC. International Criminal Court Designation and General Licenses, 09.10.2026. URL: https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20261009
6. OFAC. Issuance of Russia-related General License, 09.10.2026. Генеральна ліцензія № 135. URL: https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20261009_33
7. Erickson B., Gardner T., Renshaw J. Trump says Russia to supply diesel to US and global markets. Reuters, 09.10.2026. URL: https://www.reuters.com/business/energy/trump-big-announcement-coming-up-diesel-2026-10-09/
8. Конституція України, 28.06.1996. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
9. International Criminal Court. The ICC strongly rejects US sanctions against the institution. URL: https://www.icc-cpi.int/news/icc-strongly-rejects-us-sanctions-against-institution
10. International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova, 17.03.2023. URL: https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and
11. Norwegian Nobel Committee. Nobel Peace Prize for 2026, 09.10.2026. URL: https://www.nobelpeaceprize.org/press/press-releases/nobel-peace-prize-for-2026
12. Council of Europe. Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine. URL: https://www.coe.int/en/web/special-tribunal-ukraine
13. Ending Importation of Russian Oil Act, Public Law 117–109, 08.04.2022. URL: https://www.congress.gov/117/plaws/publ109/PLAW-117publ109.pdf?utm_source=chatgpt.com